PREZICĂTOAREA

BISERICA DIAVOLULUI

VIAȚA!

MACHADO DE ASSIS

PREZICĂTOAREA BISERICA DIAVOLULUI VIAȚA!

MACHADO DE ASSIS

PREZICĂTOAREA
BISERICA DIAVOLULUI
CAPITOLUL I
CAPITOLUL II
CAPITOLUL III
CAPITOLUL IV
VIAȚA!

PREZICĂTOAREA

HAMLET îi făcuse lui Horaţiu observaţia că sunt mai multe lucruri în cer şi pe pământ decât cele visate de filosofia noastră. Tot aceeaşi explicaţie a dat-o frumoasa Rita tânărului Camilo, într-o vineri din noiembrie 1869, când el a râs de ea că fusese în ajun la o ghicitoare în cărţi; diferenţa era că o făcea cu alte cuvinte.

— Râzi tu, râzi. Bărbaţii tot bărbaţi, nu cred în nimic. Ei bine, află că m-am dus, şi că a ghicit motivul vizitei înainte ca măcar să-i spun despre ce e vorba. Abia ce întinsese cărţile, că mi-a şi zis: „Doamna iubeşte pe cineva anume...” Am mărturisit că aşa stau lucrurile, iar ea a tot etalat cărţile, le-a combinat, iar în cele din urmă mi-a declarat că mi-e frică ca nu cumva să mă uiţi, dar că nu-i adevărat...

— S-a înșelat! a întrerupt-o Camilo râzând.

— Nu spune asta, Camilo. Dacă ai şti în ce hal am ajuns acolo din pricina dumitale. Na poftim, ştii; doar ţi-am spus-o. Să nu râzi de mine, nu râde...

Camilo i-a apucat mâinile şi a privit-o serios drept în ochi. S-a jurat că o iubea mult şi că temerile ei erau copilăreşti; în orice caz, când o să mai aibă vreo temere, cel mai bun cartomant tot el are să fie. Apoi a mustrat-o; i-a spus că era imprudent să frecventeze asemenea case. Vilela ar putea afla, şi atunci...

— N-are cum afla! mi-am luat toate precauţiile când să intru.

— Unde se află casa?

— Aproape de aici, pe *Rua da Guarda Velha*; la momentul acela nu trecea nimeni pe acolo. Fii liniştit; doar nu-s nebună.

Camilo a râs din nou:

— Chiar crezi în așa ceva? a întrebat-o el.

Iată clipa în care, fără să ştie, l-a tradus pe Hamlet în vorbirea de rând spunând că pe lumea asta sunt multe lucruri şi misterioase şi adevărate. Dacă el nu crede, n-avea decât să aibă răbdare; dar un lucru era sigur, prezicătoarea ghicise totul. Ce-i trebuie mai mult? Dovada cea mai bună e că şi-a recăpătat calmul şi e mulţumită.

Se aştepta la replică, dar el s-a abţinut. Nu dorea să-i strice iluziile. De altfel şi el, în copilărie, şi chiar mai târziu, fusese superstiţios, poseda un întreg arsenal de credinţe insuflate de mama lui şi care dispăruseră pe de-a întregul când a împlinit douăzeci de ani. În ziua în care a lăsat să cadă toată această vegetaţie parazitară şi nu a mai rămas decât trunchiul religiei, a început prin a înveli ambele învăţături primite de la mamă în aceeaşi îndoială şi la urmă într-o negare totală. Camilo nu credea în nimic. De ce? N-ar fi putut răspunde, nu poseda niciun argument; se limita în a nega totul. Dar mă exprim rău, căci a nega înseamnă încă a afirma, în vreme ce el nu îşi formulase necredinţa; în faţa misterului se limita în a ridica din umeri şi în a-şi vedea de drum.

S-au despărţit bucuroşi, mai ales el. Rita era sigură că e iubită; Camilo, nu numai că avea certitudinea dragostei ei, dar îşi vedea amanta cum tremură şi riscă pentru el, alergând după prezicătoare şi, oricât ar fi dojenit-o, nu se putea abţine să nu se simtă flatat. Casa lor de întruniri secrete era pe vechea Rua dos Barbonos, unde stătea o femeie din aceeaşi provincie ca Rita. Ea a coborât pe *Rua das Mangueiras*, înspre Botafogo, unde locuia; Camilo a luat-o pe *Guarda Velha*, şi a privit în treacăt casa ghicitoarei.

Vilela, Camilo şi Rita, trei nume, o aventură şi nicio explicaţie prealabilă. Să o dăm acum. Primii doi erau prieteni din copilărie. Vilela a urmat o carieră de magistrat. Camilo a devenit funcţionar în pofida dorinţei tatălui său care dorea să-l vadă medic; dar tatăl a murit, iar Camilo a preferat să nu fie nimic, până când mama i-a obţinut un loc de muncă la stat. La începutul anului 1869, Vilela s-a întors din provincie unde se căsătorise cu o doamnă frumoasă şi frivolă; a abandonat magistratura şi a venit să

deschidă un cabinet de avocat. Camilo i-a găsit o casă pe lângă Botafogo şi a urcat la bord să-i ureze bun-venit.

— Dumneata eşti? a exclamat Rita întinzându-i mâna. Nu vă puteţi imagina cât de prieten vă este soţul meu; vorbeşte mereu despre dumneavoastră.

Camilo şi Vilela se priveau cu tandreţe. Erau într-adevăr prieteni. Mai târziu, Camilo şi-a mărturisit că soţia lui Vilela nu dezminţea scrisorile laudative ale soţului. Într-adevăr, era graţioasă, vioaie în mişcări, avea priviri calde, gură fină şi întrebătoare. Era puţin mai în vârstă decât cei doi: avea treizeci de ani, Vilela, douăzeci şi nouă, iar Camilo, douăzeci şi şase. Cu toate acestea, atitudinea gravă a lui Vilela îl făcea să pară mai în vârstă decât femeia, în schimb Camilo era un naiv în viaţa morală şi practică. Îi lipsea atât acţiunea timpului, cât şi acea privire acută, pe care natura o pune în leagănul unora pentru a-i maturiza înainte de vreme. Nici experienţă, nici intuiţie.

Cei trei duceau o viaţă comună. Apropierea i-a dus la intimitate. Imediat după aceea mama lui Camilo a murit, şi în această catastrofă, şi a fost într-adevăr una, ceilalţi doi şi-au dovedit marea prietenie. Vilela a avut grijă de înmormântare, de serviciile funerare şi de inventarierea bunurilor; Rita s-a îngrijit îndeosebi de inimă şi nimeni altcineva n-ar fi făcut-o mai bine.

Cum au ajuns de acolo să se iubească, el n-a ştiut niciodată. Adevărul este că îi plăcea să-şi petreacă orele alături de ea; era infirmiera lui morală, aproape o soră, dar mai ales era femeie şi una frumoasă. *Odor di femmina*: iată ce inspira de la ea şi din jurul ei până când devenea parte din el. Citeau aceleaşi cărţi, ieşeau împreună la teatru sau la plimbare. Camilo o învăţa dame şi şah, şi jucau noaptea; — ea prost; — iar el, ca să-i fie pe plac, nu cu mult mai bine. Atât despre împrejurări. Apoi mai erau gesturile personale, privirile insistente ale Ritei, ce adesea le căutau şi le consultau pe ale sale înainte de cele ale soţului, mâinile ei reci, atitudinile ei insolite. De ziua lui de naştere a primit cadou de la Vilela un baston ornat, iar de la Rita o simplă felicitare scrisă în creion, şi atunci a reuşit să citească ce se află în inima sa; nu-şi putea desprinde ochii de pe bilet. Cuvinte banale; dar există banalităţi sublime sau cel puţin încântătoare. Trăsura veche în care te-ai plimbat întâia oară cu femeia iubită, între patru ochi, face cât carul lui Apollo. Aşa-i omul, aşa-s lucrurile ce-l înconjoară.

Camilo dorea sincer să fugă, dar nu mai era în stare. Rita se apropiase ca un şarpe, se încolăcise de trupul lui, îi frânse oasele într-o înfiorare şi îi picurase otravă pe buze. Rămăsese buimac şi subjugat. Ruşinea, spaima, remuşcarea, dorinţa, toate se amestecau în simţirea sa; dar bătălia fusese scurtă, iar victoria, euforică. Adio, scrupule! Papucul i-a repede forma piciorului, şi iată-i pe amândoi apucând drumul mare, ţinându-se de mână, şi păşind uşor peste ierburi şi bolovani, fără să sufere de altceva decât de dor când erau la depărtare unul de celălalt. Încrederea şi stima lui Vilela rămăseseră neschimbate.

Totuşi, într-o zi Camilo a primit o scrisoare anonimă care îl numea imoral şi perfid, şi susţinea că aventura era cunoscută de toată lumea. Camilo se temea şi, pentru a deturna suspiciunile, a început să rărească vizitele la casa lui Vilela. Acesta i-a remarcat absenţa. Camilo i-a răspuns că-i din pricina unei pasiuni frivole de om tânăr. Naivitatea stârneşte viclenia. Absenţele s-au prelungit, iar vizitele au încetat cu totul. Pesemne în toate astea participa şi un pic de amor propriu, o dorinţă de a se sustrage de la amabilităţile soţului, pentru a uşura gravitatea trădării.

Iată momentul în care, Rita, suspicioasă şi temătoare, a dat fuga la ghicitoare să o întrebe despre cauza adevărată a purtării lui Camilo. Am văzut cum prezicătoarea i-a redat încrederea, iar tânărul a certat-o pentru ce-a făcut. Au mai trecut câteva săptămâni. Camilo a primit încă două sau trei scrisori anonime, atât de pasionale, încât nu puteau fi vreun avertisment virtuos, ci ciuda vreunui pretendent; aceasta era părerea Ritei, care, cu alte cuvinte prost alese, a formulat această cugetare:— virtutea e leneşă şi avară, nu risipeşte nici timp, nici hârtie; doar interesul e sârguincios şi risipitor.

Camilo însă nu se simţea mai consolat; se temea că anonimul i se va adresa lui Vilela, şi atunci catastrofa ar fi inevitabilă. Rita consimţi că era posibilă.

— Ei bine, a spus ea; iau plicurile să compar scrisul cu toate epistolele care îi sunt trimise; şi dacă vreuna e la fel, o pun deoparte şi o rup...

Nu apăruse nici una; dar, la puţin timp după aceea, Vilela a devenit deodată mai sobru, mai taciturn, de parcă suspecta ceva. Rita s-a grăbit să-i spună celuilalt şi s-au gândit ce-i de făcut. Opinia ei era că Camilo ar

trebui să revină pe la casa lor, să-l iscodească pe soţ, poate acesta îi va mărturisi vreo chestiune de afaceri care-l macină. Camilo nu era de acord; să reapară după atâtea luni nu ar face decât să confirme suspiciunea ori denunţul. Cel mai bine ar fi să fie prudenţi, şi să se sacrifice pentru câteva săptămâni. S-au pus de acord cum să comunice în caz de nevoie, şi s-au despărţit în lacrimi.

A doua zi, la birou, Camilo a primit de la Vilela biletul următor: „Vino imediat la noi acasă; am nevoie să-ţi vorbesc fără întârziere." Era trecut de amiază. Camilo a plecat repede; pe stradă, s-a gândit că ar fi fost mai firesc să-l cheme la birou; de ce acasă la el? Totul indica ceva neobişnuit, iar scrisul, fie realitate, fie nălucire, îi părea tremurat. Toate astea să aibă o legătură cu vestea din ziua precedentă?

— Vino imediat la noi acasă; am nevoie să-ţi vorbesc fără întârziere, repeta el cu ochii pe hârtie.

În închipuire, i se năzărea o dramă, Rita abătută şi înlăcrimată, Vilela indignat apucă condeiul şi scrie biletul, sigur că el va veni, şi pregătit să-l omoare. Camilo s-a cutremurat, îi era frică: apoi a zâmbit amar şi, în orice caz, ideea de a da înapoi îl dezgusta, şi-a continuat drumul. Mergând, i-a venit în minte să treacă pe acasă; poate găseşte vreun mesaj de la Rita, care explică totul. Nu a găsit nimic şi pe nimeni. S-a întors în stradă, iar ideea că au fost descoperiţi i se părea din ce în ce mai credibilă; era firesc un denunţ anonim chiar din partea persoanei care îl ameninţase; s-ar putea ca acum Vilela să ştie totul. Aceeaşi întrerupere a vizitelor sale, fără niciun motiv aparent, sub un pretext oarecare, ar confirma restul.

Camilo mergea neliniştit şi febril. Nu recitise biletul, dar cuvintele ştiute pe de rost îi stăteau în faţa ochilor; şi — ceea ce era şi mai rău — îi erau murmurate la ureche chiar de glasul lui Vilela. „Vino imediat la noi acasă; am nevoie să-ţi vorbesc fără întârziere." Rostite astfel, prin vocea celuilalt, căpătau un ton misterios şi amenințător. Vino imediat, pentru ce? Era aproape ora unu după-amiază. Agitaţia lui creştea de la un minut la altul. Atât de mult şi-a imaginat cele ce aveau să se întâmple, încât ajunsese să le dea crezare şi chiar să le vadă. Da, fără doar şi poate, îi era frică. S-a gândit să se ducă înarmat, considerând că dacă nu era nimic, nu pierdea nimic, iar măsurile de precauţie erau utile. A respins numaidecât ideea,

nemulţumit de el însuşi, şi a iuţit pasul înspre Largo da Carioca, să ia un tilbury. S-a suit şi a comandat ca trăsura să pornească-n galop.

— Cu cât mai repede, cu atât mai bine, s-a gândit el; nu mai rezist astfel...

Dar taman trapul calului i-a sporit agitaţia. Timpul zbura, iar el foarte curând va fi faţă-n faţă cu pericolul. Aproape la capătul străzii *Guarda Velha*, cabrioleta a fost nevoită să se oprească; strada fusese blocată de o şaretă răsturnată. Camilo în sinea lui s-a bucurat de obstacol şi a aşteptat. După ce s-au scurs cinci minute, a observat că în partea lui stângă chiar în dreptul trăsurii se afla casa ghicitoarei pe care Rita o consultase cândva, şi niciodată nu-şi dorise mai aprins să creadă în prezicerea cărţilor. S-a uitat, a remarcat că ferestrele erau închise, în vreme ce toate celelalte erau deschise şi pline de curioşii care urmăreau incidentul din stradă. Ai fi spus că e locuinţa destinului indiferent.

Camilo s-a lăsat pe spate, să nu mai vadă nimic. Agitaţia lui era mare, extraordinară, şi din adâncul straturilor sale morale se iţeau fantomele altui timp, vechile credinţe, vechile superstiţii. Vizitiul i-a propus să facă cale întoarsă şi s-o ia prin altă parte; el a răspuns că nu, că are să aştepte. Şi s-a aplecat să vadă casa... Apoi a făcut un gest de neîncredere: îi venise ideea de a consulta ghicitoarea şi de departe, de foarte departe îi dădea târcoale cu aripi întinse cenuşii; a dispărut, a reapărut, i-a ieşit iar din minte; dar după câteva clipe şi-a mişcat din nou aripile, rotindu-se tot mai aproape în cercuri concentrice... În stradă, bărbaţii strigau încercând să mute căruţa:

— Haide! acum! împingeți! hai! hai!

Încă puţin şi obstacolul va fi fost îndepărtat. Camilo a închis ochii, s-a gândit la alte lucruri; dar glasul soţului îi şoptea în ureche cuvintele scrisorii: „Vino imediat...” Presimţea încâlcelile dramei şi tremura. Casa îl privea. Picioarele doreau să coboare şi să intre... Camilo se regăsea în faţa unui văl opac şi lung... s-a gândit repede la inexplicabilul atâtor lucruri. Glasul mamei sale îi povestea adesea de cazuri extraordinare; şi aceeaşi frază a Prinţului Danemarcei răsuna înlăuntrul său: „Există mai multe lucruri în cer şi pe pământ decât visează filosofia noastră..." Ce are de pierdut dacă... ?

S-a trezit pe trotuar, dinaintea uşii; i-a spus vizitiului să aştepte şi s-a grăbit să coboare în hol şi să suie scările. Lumina era slabă, treptele erau uzate de paşi, balustrada, lipicioasă; dar el nici nu vedea, nici nu simţea nimic. A urcat şi a bătut la uşă. Cum nu a apărut nimeni, i-a venit ideea să coboare; dar era deja prea târziu, curiozitatea îi biciuia sângele, tâmplele îi zvâcneau; a bătut o dată, de două, de trei ori. S-a ivit o femeie; era ghicitoarea. Camilo i-a spus că vrea să-i ceară sfatul, ea l-a invitat să intre. De acolo au urcat la mansardă pe o scară chiar mai rea decât prima şi cu atât mai întunecată. Sus se afla o odăiţă luminată slab printr-o fereastră care dădea spre acoperişul din spate. Mobilă veche, pereţi trişti, un aer de sărăcie care mai degrabă sporea decât distrugea prestigiul.

Prezicătoarea l-a îndemnat să ia loc la masă, iar ea s-a aşezat pe latura opusă, cu spatele la fereastră, astfel încât lumina puţină de afară bătea drept pe chipul lui Camilo. Ea a deschis un sertar de unde a scos un pachet de cărţi lungi şi soioase. În timp ce le amesteca rapid, îl privea nu făţiş, ci pe sub gene. Era o femeie de patruzeci de ani, italiană, brună şi slabă, cu ochi şireţi şi pătrunzători. A întors trei cărţi pe masă şi i-a spus:

— Să vedem mai întâi ce vă aduce aici. Aţi tras o sperietură...

Camilo, stupefiat, a făcut un gest afirmativ.

— Şi vreţi să ştii, a continuat ea, dacă o să vi se întâmple ceva sau nu...

— Mie și ei, a explicat el vioi.

Ghicitoarea nu a zâmbit; i-a spus doar să aştepte. A pus repede mâna din nou pe cărţi, le-a amestecat cu degetele lungi şi subţiri cu unghii neîngrijite; le-a amestecat bine, le-a tăiat o dată, de două, de trei ori; apoi a început să le întindă. Camilo era cu ochii pe ea, curios şi neliniştit.

— Cărţile îmi spun...

Camilo s-a înclinat să-i soarbă vorbele una câte una. Atunci ea i-a zis să n-aibă nicio teamă. Că nu i se va întâmpla nimic nici lui, nici ei; celălalt, al treilea, nu ştia nimic. Cu toate acestea, era indispensabil să se arate prudent; căci în jurul lor clocoteşte gelozia şi invidia. I-a vorbit despre iubirea care îi lega, despre frumuseţea Ritei... Camilo era uluit. Ghicitoarea a terminat, a strâns cărţile şi le-a închis în sertar.

— Ah, doamnă, mi-aţi redat liniştea, a spus el, întinzând braţul peste masă şi strângând mâna prezicătoarei.

Ea s-a ridicat râzând.

— Du-te, a spus ea; du-te, *ragazzo innamorato*...

Şi stând în picioare i-a atins fruntea cu degetul arătător. Camilo s-a înfiorat, ca şi cum ar fi simţit atingerea Sibilei însăşi, şi se ridică şi el. Ghicitoarea s-a dus la dulap unde se afla o farfurie cu stafide, a luat un ciorchine, şi a început să desprindă boabele şi să le mănânce, dezvelind un şirag de dinţi care contrastau cu starea unghiilor. Chiar şi în această atitudine obişnuită, femeia avea un aer aparte. Camilo, dornic să plece, nu ştia cum să plătească; ignora preţul.

— Stafidele costă bani, a spus el în cele din urmă, scoţându-şi portofelul. Câte ai vrea să-ţi fie aduse?

— Întreabă-ţi inima, a răspuns ea.

Camilo a scos o bancnotă de zece milreis şi i-a dat-o. Cartomantei i-au fulgerat ochii. Preţul obişnuit era de două milreis.

— Văd că o iubiţi mult... Şi bine faceţi; şi ea vă iubeşte mult. Mergeţi, mergeţi liniştit. Atenţie la scări, e întuneric; puneţi-vă pălăria...

Ghicitoarea deja pusese bancnota în buzunar şi a coborât cu el, în vreme ce vorbea cu un uşor accent. Jos, Camilo şi-a luat rămas bun de la ea, apoi a coborât scările care duceau în stradă, în timp ce prezicătoarea, mulţumită de plată, s-a întors sus fredonând o barcarolă. Camilo a găsit brişca în aşteptare; strada era liberă. El a intrat şi au plecat la trap iute.

Acum toate îi păreau mai bune, celelalte lucruri păreau altfel, cerul era senin şi feţele vesele. Râdea chiar şi de temerile sale, pe care le numea puerile; îşi amintea termenii scrisorii lui Vilela şi recunoştea că erau apropiaţi şi familiari. De unde îi păruseră lui o ameninţare? A remarcat de asemenea, că era ceva urgent şi că a făcut rău să întârzie atât de mult; poate că era vorba de o chestiune gravă, foarte gravă.

— Hai, haide mai repede, îi repeta el vizitiului.

Şi a început să scornească în minte o poveste care să-i explice prietenului întârzierea; pesemne că avea în gând să profite şi de incident pentru a reveni la vizitele frecvente de odinioară... Printre toate aceste planuri, îi răsunau în suflet cuvintele ghicitoarei. Într-adevăr, ghicise scopul vizitei, situaţia lui, existenţa unui terţ; de ce să nu fi ghicit şi restul? Prezentul pe care-l ignori face cât viitorul. Şi astfel, încet, dar sigur, vechile credinţe ale tânărului ieşeau la iveală, şi misterul îl înşfăcase cu unghiile sale de fier. Uneori îi venea să râdă, şi chiar râdea de el însuşi, oarecum ofensat; dar femeia, cărţile, cuvintele seci şi afirmative, încurajarea: — Du-te, du-te, *ragazzo innamorato*; şi în cele din urmă, în depărtare, barcarola de rămas bun, lentă şi graţioasă, iată elementele recente care, împreună cu cele vechi, alcătuiau o credinţă nouă şi viguroasă.

Adevărul este că inima îi devenea veselă şi nerăbdătoare când se gândea la orele fericite de altădată şi la cele care vor veni. Cum trecea pe lângă strada Gloria, Camilo s-a uitat spre mare, a privit îndelung spre depărtările unde apa şi cerul îşi dădeau o îmbrăţişare infinită şi, astfel, a avut un sentiment al viitorului lung, lung, fără de sfârşit.

Nu după mult timp a ajuns la casa lui Vilela. A coborât, a împins poarta de fier a grădinii şi a intrat. Casa era tăcută. A urcat cele şase trepte de piatră şi abia ce a bătut, că uşa s-a deschis şi Vilela a apărut.

— Îmi pare rău, n-am putut ajunge mai devreme; ce este?

Vilela nu i-a răspuns; avea trăsăturile schimonosite; i-a făcut semn şi au păşit într-o săliţă. Odată intrat, Camilo n-a putut reţine un strigăt de teroare: înăuntru pe canapea Rita zăcea moartă şi însângerată. Vilela l-a apucat de guler şi cu două focuri de revolver l-a întins mort pe podea.

BISERICA DIAVOLULUI

CAPITOLUL I

DESPRE O IDEE MIRIFICĂ

Un vechi manuscris benedictin povesteşte că într-o zi diavolului i-a venit ideea să întemeieze o biserică. Deşi câştigurile sale fuseseră constante şi consistente, se simţea umilit de rolul marginal pe care îl jucase de secole, fără organizare, fără reguli, fără canoane, fără ritual, fără nimic. Trăia, ca să spunem aşa, din resturile divine, din nepăsarea şi complezenţa omenească. Nimic temeinic, nimic regulat. De ce n-ar avea biserica lui? O Biserică a Diavolului era un mijloc eficace de a combate celelalte religii şi de a le distruge odată pentru totdeauna.

— Da, o biserică a mea, a încheiat el. Scriptură contra Scriptură, breviar contra breviar. Voi avea liturghia mea, cu vin şi pâine din belşug, predicile mele, bulele, novenele şi toate brizbrizurile bisericeşti. Crezul meu va fi nucleul universal al spiritelor, biserica mea va fi un cort al lui Avraam. Şi apoi, în timp ce alte religii se combat şi se separă, biserica mea va fi unică; să nu văd în faţa mea vreun Mohammed sau vreun Luther. Există o sumedenie de moduri pentru a afirma o credinţă, însă doar unul pentru a nega totul.

Acestea fiind zise, Diavolul şi-a scuturatul capul şi şi-a întins braţele într-un gest magnific, temerar. Apoi şi-a amintit că trebuie să meargă la Dumnezeu să-I comunice ideea şi să-L provoace; a ridicat ochii, aprinşi de ură, încrâncenaţi de răzbunare şi şi-a spus în sinea lui: — Hai, că e timpul. Şi a bătut iute din aripi cu un bubuit atât de mare, încât a zguduit toate provinciile abisului, şi s-a smuls din umbră înspre infinitul albastru.

CAPITOLUL II

ÎNTRE DUMNEZEU ȘI DIAVOL

Când Diavolul a sosit în cer, Dumnezeu tocmai primea un bătrân. Serafimii care-l încununau pe nou-venit s-au oprit imediat, iar Diavolul a aşteptat la intrare cu ochii pe Domnul.

— Ce vrei de la mine? a întrebat Acesta.

— Nu vin pentru slujitorul tău Faust, răspunse Diavolul râzând, ci pentru toţi Fauştii de acum şi-n vecii vecilor.

— Explică-te.

— Domnule, explicaţia este uşoară; dar permiteţi-mi să vă spun: mai întâi primeşte acest bătrân de ispravă; dă-i locul cel mai bun, ordonă ca cele mai melodioase citare şi lăute să-l primească alături de cele mai divine coruri...

— Ştii ce a făcut? a întrebat Domnul, cu ochii plini de blândeţe.

— Nu, dar probabil e unul din ultimii care va veni la Dumneata. Nu va dura mult şi cerul va semăna cu o casă goală, din cauza preţului, care-i mare. Voi construi un han ieftin; pe scurt, îmi voi întemeia o biserică. M-am săturat de dezorganizarea mea, de domnia mea ocazională şi aleatorie. Este timpul să obţin victoria finală şi completă. Şi aşa am venit să Vă spun asta cu loialitate, ca să nu mă acuzaţi de disimulare... Bună idee, nu credeţi?

— Ai venit să mi-o spui, nu s-o legitimezi, a intervenit Domnul.

—Aveţi dreptate, încuviinţă Diavolul; dar amorului-propriu îi place să audă aplauzele maestrului. Adevărat este că în acest caz aplauzele ar fi ale unui maestru învins, iar o asemenea exigenţă... Doamne, cobor pe pământ. Îmi voi pune piatra mea de temelie.

— Du-te.

— Doriţi să vin să vă anunţ sfârşitul lucrării?

— Nu este necesar; spune-mi doar de ce, sătul de dezorganizarea ta îndelungată, abia acum te-ai gândit să întemeiezi o biserică?

Diavolul a zâmbit cu un anume aer de dispreţ şi de triumf. Îi stătea în minte vreo idee crudă, vreo remarcă picantă în desaga amintirii, ceva care, în acea clipă scurtă a eternităţii, îl făcea să se creadă superior lui Dumnezeu însuşi. Dar el şi-a reţinut râsul şi a spus:

— Abia recent am încheiat un studiu început cu secole în urmă, şi văd că virtuţile, fiice ale raiului, sunt în mare parte comparabile cu reginele ale căror mantii de catifea se termină cu franjuri de bumbac. Ei bine, îmi propun să le trag de acei franjuri şi să le aduc pe toate la biserica mea; pe urmele lor vor veni şi cele din mătase pură...

— Guraliv bătrân! murmură Domnul.

— Vezi bine. Multe creaturi care îngenunchează la picioarele tale, în templele lumii, aduc cu ele forfota din saloane şi de pe străzi, feţele le sunt fardate cu aceeaşi pudră, batistele lor poartă acelaşi miros, ochii le strălucesc deopotrivă de curiozitate şi devoţiune, sfâşiate între cartea sfântă şi mustaţa păcatului. Iată ardoarea, - sau cel puţin indiferenţa - cu care acest domn face publice binefacerile pe care le împrăştie cu generozitate, - fie că sunt haine sau cizme, fie monede, fie orice necesităţi ale vieţii... Dar nu vreau să par că mă opresc asupra lucrurilor mărunte; nu vorbesc, de exemplu, de serenitatea încrezută cu care acest mare maestru al fraternităţii, luând parte la procesiuni religioase, poartă cu evlavie la piept iubirea ta şi o decoraţie... Am afaceri mai importante de care să mă ocup...

Auzind aceasta, serafimii au dat din aripile îngreunate de plictiseală şi somn. Mihail şi Gavril l-au privit pe Domnul cu o privire imploratoare, Dumnezeu l-a întrerupt pe Diavol.

— Te exprimi în clişee, ceea ce-i cel mai rău lucru care i se poate întâmpla unui spirit de felul tău, a replicat Domnul. Tot ce spui sau ai de spus este deja zis şi răszis de moraliştii lumii. E o chestie fumată; iar dacă nu ai nici puterea, nici originalitate să reînnoieşti o chestiune fumată, mai bine taci şi te retragi. Uite; toate legiunile mele arată pe chipul lor semnele vii ale

plictiselii pe care le-o inspiri. Până şi bătrânul ăsta pare lehămisit; şi ştii ce a făcut?

— V-am spus deja că nu.

— După o viaţă cinstită, a avut o moarte sublimă. Prins într-un naufragiu, urma să fie salvat pe o scândură; dar a văzut un cuplu de însurăţei, în floarea vârstei, care se lupta deja cu moartea; le-a dat scândura de salvare şi s-a cufundat în eternitate. Nu se uita nimeni: doar apa şi cerul deasupra. Unde găseşti tu în asta franjuri de bumbac?

— Doamne, după cum ştiţi, sunt duhul care neagă.

— Negi această moarte?

— Neg totul. Mizantropia poate lua înfăţişarea caritătii; pentru un mizantrop să le dea viaţă altora e de fapt o cale de a le da de furcă...

— Retorica e subtilă! a exclamat Domnul. Mergi; du-te, fă-ţi biserica; cheamă toate virtuţile, adună toate franjurile, cheamă toţi oamenii... Dar du-te! Du-te.

Degeaba a încercat Diavolul să mai rostească ceva. Dumnezeu i-a impus tăcerea; serafimii, la un semn divin, au umplut cerul cu armoniile cântărilor lor. Diavolul a simţit deodată că se găseşte în văzduh; şi-a îndoit aripile şi, asemeni fulgerului, a căzut pe pământ.

CAPITOLUL III

VESTEA CEA BUNĂ PENTRU OMENIRE

Odată ajuns pe pământ, Diavolul nu a pierdut nicio clipă. S-a grăbit să îmbrace sutana benedictină, fiind un veşmânt de bună reputaţie, şi a început să răspândească o nouă şi extraordinară doctrină cu un glas care a rezonat până în măruntaiele secolului. El a promis ucenicilor şi credincioşilor săi desfătările pământului, toate gloriile, plăcerile cele mai intime. El a mărturisit că era Diavolul; dar a mărturisit-o pentru a rectifica

ideea pe care şi-o făceau oamenii despre el şi pentru a infirma poveştile spuse despre el de babele pioase.

— Da, eu sunt Diavolul, repeta el; nu Diavolul nopţilor sulfuroase, al poveştilor de adormit, de înspăimântat copii, ci Diavolul adevărat şi unic, chiar geniul naturii, căruia i s-a dat acel nume pentru a-l alunga din inimile oamenilor. Uitaţi-vă cât sunt de bun şi de graţios. Eu sunt tatăl vostru adevărat. Veniţi alături de mine: îmbrăţişaţi numele, inventat anume pentru dizgraţia mea, şi faceţi din el un trofeu şi un stindard, şi eu vă voi da totul, totul, totul, totul, totul, totul...

Aşa a grăit la început pentru a stârni entuziasmul, pentru a deştepta pe cei indiferenţi, pe scurt, pentru a aduna mulţimile în jurul său. Şi au venit; şi de îndată ce au venit, Diavolul a trecut la definirea doctrinei. Doctrina era ceea ce se putea aştepta din gura unui spirit de negare. Asta cât priveşte substanţa, pentru că, în ceea ce priveşte formă, doctrina era uneori subtilă, alteori cinică şi neruşinată.

El a susţinut că virtuţile acceptate ar trebui înlocuite cu altele care erau cele naturale şi legitime. Mândria, pofta, lenea erau reabilitate, la fel şi avariţia care se declara a fi doar mama economiei, cu deosebirea că mama era robustă, iar fiica, slăbănoagă. Cel mai bun argument în favoarea furiei era existenţa lui Homer; fără mânia lui Ahile nu ar exista Iliada: „Cântă, zeiţă, mânia ce-aprinse pe-Ahil Peleianul”... Acelaşi lucru l-a spus despre lăcomie care a produs cele mai bune pagini din Rabelais şi multe versuri bune din Isop [de António Diniz]; o virtute atât de superioară, încât nimeni nu-şi aminteşte de bătăliile lui Lucullus, ci de ospeţele lui; lăcomia l-a făcut cu adevărat nemuritor. Dar, chiar lăsând deoparte aceste motive literare sau istorice, pentru a arăta doar valoarea intrinsecă a acelei virtuţi, cine ar nega că este cu mult mai bine să simţi în gură şi în burtă delicatese bune, din belşug, decât firmiturile sau înghiţitul în sec? La rândul său, Diavolul a promis că va înlocui viţa Domnului, expresie metaforică, cu viţa Diavolului, expresie directă şi adevărată, întrucât discipolii săi nu vor duce niciodată lipsă de rodul celor mai frumoase viţe din lume. Cât despre invidie, el a propovăduit cu răceală că este principala virtute, izvorul prosperităţii infinite; virtute preţioasă care a venit să le suplinească pe toate celelalte, chiar şi talentul.

Mulţimile alergau după el entuziasmate. Cu mari efecte de elocvenţă, Diavolul le-a insuflat o ordine cu totul nouă a lucrurilor, preschimbându-le toate noţiunile, făcându-i să iubească lucrurile perverse şi să le deteste pe cele sănătoase.

Nimic nu era mai curios, de exemplu, decât definiţia pe care o dădea fraudei. O numise braţul stâng al omului; braţul drept era forţa; şi conchidea simplu: mulţi oameni sunt stângaci, şi cu asta basta. Acum, el nu cerea ca toţi să fie stângaci; nu era exclusivist. Că unii erau stângaci, alţii dreptaci; îi accepta pe toţi, cu excepţia celor care nu erau nimic. Însă cea mai riguroasă şi profundă demonstraţie a fost cea a venalităţii. Un cazuist al vremii chiar a mărturisit că era un monument al logicii. Corupţia, spunea Diavolul, era exercitarea unui drept superior tuturor drepturilor. Dacă îţi poţi vinde casa, boul, pantofii, pălăria, lucruri care îţi aparţin dintr-un motiv juridic şi legal, dar care, în orice caz, îţi sunt exterioare, cum să nu-ţi vinzi părerea, votul, cuvântul, credinţa, lucruri care sunt mai mult decât posesiuni, întrucât constituie propria ta conştiinţă, carevasăzică, tu însuţi? Să negi asta înseamnă să cazi în întuneric şi în contradictoriu. Căci nu există oare femei care îşi vând părul? Un om nu-şi poate vinde o parte din sângele său pentru a-l da unui alt om anemic? Şi sângele şi părul, părţile fizice, să aibă vreun privilegiu care să-i fie negat caracterului, părţii morale a omului? Demonstrând astfel principiul, Diavolul nu a întârziat să expună avantajele de natură temporală sau pecuniară; mai târziu, a mai arătat că, având în vedere prejudecăţile sociale, ar fi oportun să se ascundă exerciţiul unui asemenea drept legitim, ceea ce însemna să practici atât venalitatea, cât şi ipocrizia, adică să-ţi dublezi meritul. Întorcea lucrurile şi pe faţă şi pe dos, examina totul, îndrepta totul. E limpede că a combătut iertarea păcatelor şi alte maxime de blândeţe şi cordialitate. Nu a interzis în mod oficial calomnia gratuită, ci a încurajat ca aceasta să fie exercitată printr-o plată, fie pecuniară, fie de alt fel; dar în cazurile în care era o expansiune imperioasă a forţei imaginative şi nimic altceva, interzicea acordarea vreunui salariu, deoarece ar fi ca şi cum ai fi plătit pentru că transpiri. El a condamnat toate formele de respect ca posibile elemente ale unui anumit decor social şi personal; exceptând firește doar avantajul ce reiese din interes. Dar această excepţie a fost în curând eliminată având în vedere că dorinţa de câştig preschimbă respectul în simplă linguşire, acesta era sentimentul aplicat şi nu celălalt.

Pentru a desăvârşi lucrarea, Diavolul a înţeles că trebuie să curme orice solidaritate umană. Într-adevăr, dragostea de aproapele era un obstacol serios în calea noii instituţii. El a arătat că această regulă fusese o simplă invenţie a paraziţilor şi a comercianţilor insolvabili; aproapele nu merită altceva decât indiferenţă; în unele cazuri, doar ură şi dispreţ. A mers chiar până acolo încât a demonstrat că noţiunea de aproape este greşită şi a citat această frază a unui preot din Napoli, rafinatul şi eruditul Galliani care i-a scris uneia dintre marchizele vechiului regim: „la dracu' cu aproapele! Nu există aproapele!" Singura situaţie în care el permitea iubirea de aproapele era atunci când era vorba de a iubi soţiile altora, deoarece acest gen de iubire avea particularitatea de a nu fi altceva decât iubirea individului faţă de sine. Şi cum unii discipoli credeau că o astfel de explicaţie metafizică va scăpa înţelegerii gloatelor, Diavolul a apelat la o alegorie:

— O sută de oameni au devenit acţionarii unei bănci pentru operaţiuni comune; dar fiecărui acţionar în parte nu-i pasă de fapt decât de dividendele lui: aşa se întâmplă şi cu adulterini. Acest apolog a fost inclus în cartea înţelepciunii.

CAPITOLUL IV

FRANJURI ŞI FRANJURI

Previziunea Diavolului s-a adeverit. Toate virtuţile a căror pelerină de catifea se termina în franjuri de bumbac, odată trase de franjuri, îşi aruncau pelerina în urzici şi se alăturau noii biserici. În urma lor au venit şi celelalte, iar timpul a binecuvântat instituţia. Biserica fusese întemeiată; doctrina se răspândise; nu exista regiune a globului care să n-o cunoască, limbă în care să nu fie tradusă, rasă care să n-o iubească. Diavolul a slobozit strigăte de triumf.

Într-o zi, însă, mulţi ani mai târziu, Diavolul a observat că mulţi dintre credincioşii săi practicau pe ascuns virtuţile străvechi. Nu le practicau pe

toate, nici pe de-a-ntregul, ci pe unele, pe bucăţi şi, după cum spuneam, pe ascuns. Unii lacomi se retrăgeau să mănânce cumpătat de trei sau patru ori pe an, tocmai în zilele hărăzite de catolici; mulţi avari dădeau de pomană, noaptea, sau pe străzile puţin populate; câţiva delapidatori ai vistieriei restituiau sume mici; fraudatorii rosteau când şi când adevărul cu mâna pe inimă, dar cu aceeaşi faţă prefăcută ca ceilalţi să se creadă aburiţi.

Descoperirea l-a uimit pe Diavol. A investigat răul mai îndeaproape şi a văzut că se răspândea repede. Unele cazuri erau pur şi simplu de neînţeles, precum cel al unui farmacist din Levant, care otrăvise încetul cu încetul o întreagă generaţie şi, cu beneficiile doctoriilor, îi ajutase pe copiii victimelor. La Cairo a găsit un hoţ desăvârşit de cămile care îşi acoperea chipul pentru a merge la moschee. Diavolul l-a întâlnit la intrare, i-a reproşat în faţă purtarea; acesta a negat, spunând că merge acolo să fure cămila unui dragoman; într-adevăr l-a furat sub ochii diavolului şi s-a dus să-l dea în dar unui muezin care s-a rugat pentru el lui Allah. Manuscrisul benedictin citează multe alte descoperiri extraordinare printre care şi cea care l-a derutat complet pe Diavol. Unul dintre cei mai buni apostoli ai săi era un calabrez, în vârstă de cincizeci de ani, un remarcabil falsificator de documente, care avea o casă frumoasă în campania romană, picturi, statui, biblioteci etc. Era frauda personificată; s-ar fi vârât şi în pat ca să nu mărturisească că este sănătos. Totuşi acest om nu numai că nu fura la jocul de cărţi, dar acorda şi bonusuri servitorilor. Câştigase prietenia unui canonic şi mergea în fiecare săptămână să i se spovedească într-o capelă izolată; şi deşi nu i-a dezvăluit niciuna dintre activităţile sale secrete, îşi făcea cruce de două ori, o dată când îngenunchea şi o dată când se ridica. Diavolul greu a dat crezare unei asemenea trădări. Dar nu era nicio îndoială; cazul era adevărat.

N-a pregetat o clipă. Uimirea nu i-a dat timp să reflecteze, să compare, să relaţioneze situaţia din prezent cu ceva analog din trecut. A zburat din nou înspre cer tremurând de furie, nerăbdător să afle cauza secretă a unui fenomen atât de singular. Dumnezeu l-a ascultat cu o infinită complezenţă; nu l-a întrerupt, nu l-a mustrat, nici măcar nu a triumfat asupra acelei agonii satanice. L-a privit drept în ochi şi i-a spus:

— Ce vrei tu, sărmanul meu diavol? Pelerinele din bumbac au în prezent franjuri de mătase, aşa cum cele de catifea aveau odinioară franjuri din bumbac. — Ce vrei tu? Asta-i eterna contradicţie umană.

VIAȚA!

Sfârşitul vremurilor. Ahasverus, aşezat pe o stâncă, se uită lung la orizont, unde doi vulturi se încrucişează în zbor. Meditează, apoi visează. Ziua se apropie de sfârşit.

Ahasverus. — Ajung la capătul timpurilor; căci iată pragul eternităţii. Pământul este pustiu; niciun alt om nu mai respiră aerul vieţii. Sunt ultimul; pot să mor. Să mor! Ce gând preţios! Am trăit obosit, mortificat, hoinărind necontenit secole la rând, dar iată că se termină şi am să mor odată cu ele. Adio, bătrână natură! Cer albastru, nori mereu renăscuţi, trandafiri de o zi şi de toate zilele, ape vii, pământ duşmănos care nu mi-ai mistuit oasele, adio Rătăcitorul va înceta să mai rătăcească. De-o vrea, Domnul să mă ierte, dar moartea mă consolează. Acel munte e tăios ca durerea mea; acei vulturi care trec trebuie să fie la fel de flămânzi ca disperarea mea. Veţi muri şi voi, vulturi divini?

Prometeu. — Se vede că oamenii au murit cu toţii; pământul s-a golit de ei.

Ahasverus. — Încă aud o voce... O voce de om? Ceruri neîndurate, nu sunt deci eu ultimul om? Uită-l cum se apropie... Cine eşti? Există în ochii tăi mari ceva ce se aseamănă cu lumina misterioasă a arhanghelilor lui Israel; nu eşti cumva om...

Prometeu. — Nu.

Ahasverus. — Eşti dintr-o rasa divină?

Prometeu. — Tu ai spus-o.

Ahasverus. — Nu te cunosc; dar ce contează dacă te cunosc sau nu? Nu eşti om; aşa că pot să mor; pentru că sunt ultimul şi închid poarta vieţii.

Prometeu. — Viaţa, asemeni anticei Tebe, are o sută de porţi. Dacă închizi una, altele se vor deschide. Eşti ultimul din specia ta? Va veni o altă specie mai bună, nu făcută din acelaşi lut, ci din aceeaşi lumină. Da, ultimul om, toată mulţimea spiritelor va pieri pentru totdeauna; floarea lor se va întoarce pe pământ pentru a stăpâni peste lucruri. Timpurile vor fi rectificate. Răul se va sfârşi; vânturile nu vor mai răspândi nici germenii morţii, nici strigătul celor oprimaţi, ci doar cântecul iubirii veşnice şi binecuvântarea dreptăţii universale...

Ahasverus. — Ce contează toată aceste delicii postume pentru specia care moare cu mine? Crede-mă, tu, care eşti nemuritor, purpura din Sidon nu valorează nimic pentru oasele care putrezesc în pământ. Povestea ta depăşeşte visul lui Campanella. În oraşul acestuia existau crime şi maladii; a ta exclude toate vătămările morale şi trupeşti. Domnul să te audă! Dar lasă-mă să mă duc să mor.

Prometeu. — Du-te, du-te. Dar de unde atâta grabă să-ţi pui capăt zilelor?

Ahasverus. — Graba unui om care a trăit mii de ani. Da, mii de ani. Oamenii care de-abia au respirat câteva decenii, au inventat un sentiment de plictiseală, *tedium vitae*, pe care le era imposibil să-l cunoască, cel puţin în toată realitatea sa implacabilă şi vastă, căci este necesar să fi păşit, ca şi mine, peste toate generaţiile şi peste toate ruinele, pentru a simţi profundul plictis al existenţei.

Prometeu. — Mii de ani?

Ahasverus. — Numele meu este Ahasverus: am trăit în Ierusalim, pe când îl crucificau pe Iisus Hristos. Cum trecea prin faţa uşii mele, S-a prăbuşit sub greutatea lemnului pe care Îl căra pe umeri, iar eu L-am împins, I-am strigat să nu se oprească, să nu se odihnească, până nu ajunge pe dealul unde trebuia să fie răstignit... Atunci, un glas m-a anunţat din înaltul cerului că voi umbla mereu, neîncetat, până la sfârşitul timpurilor. Iată vina mea; n-am avut milă pentru cel care urma să moară. Nici eu nu ştiu cum de s-a ajuns aici. Fariseii au spus că fiul Mariei venea să distrugă legea şi că era necesar să-l ucidă; eu, bietul ignorant, am vrut să dau dovadă de zel şi, de aici, fapta din ziua aceea. De câte ori n-am văzut acelaşi lucru traversând timpuri şi oraşe! Ori de câte ori zelul pătrunde

într-un suflet supus, acesta devine ori crud ori ridicol. Iată care a fost vina mea de neiertat.

Prometeu. — Vinovăţie gravă, într-adevăr, dar pedeapsa a fost binevoitoare. Ceilalţi oameni au citit din viaţă doar un capitol, tu ai citit cartea întreagă. Ce ştie un capitol despre un alt capitol? Nimic; dar cel care le-a citit pe toate, le leagă împreună şi ajunge la concluzii. Există pagini melancolice? Mai sunt şi altele vesele şi îmbucurătoare. Convulsia tragică o precedă pe cea a râsului, viaţa izvorăşte din moarte, berzele şi rândunelele îşi schimbă climatul, fără a-l abandona vreodată cu totul; astfel totul se armonizează şi începe din nou. Tu ai văzut asta, nu de zece ori, nu de o mie de ori, ci de toate dăţile; ai văzut măreţia pământului vindecând suferinţa sufletului şi bucuria sufletului care compensează pustiirea lucrurilor; dansul alternativ al naturii care dă mâna stângă lui Iov şi mâna dreaptă lui Sardanapal.

Ahasverus. — Ce ştii tu despre viaţa mea? Nimic; nu cunoşti viaţa umană.

Prometeu. — Nu cunosc viaţa umană? Mă faci să râd! Hai atunci, om etern, explică-te. Spune-mi totul; ai părăsit Ierusalimul...

Ahasverus. — Am părăsit Ierusalimul. Am început călătoria prin timp. Am mers peste tot, oricare ar fi fost rasa, cultul sau limba; sub soare sau zăpadă, la popoare barbare ori civilizate, pe insule şi continente, pretutindeni unde a respirat omul, am respirat şi eu. Nu am muncit niciodată. Munca este un refugiu, şi nu mi-a fost dat acest refugiu. În fiecare dimineaţă găseam la mine moneda necesară zilei... Iată; aici este ultima. Du-te, nu mai am nevoie de tine (*aruncă moneda în depărtare*). Nu lucram, doar umblam, mereu, mereu, mereu, zi după zi, an după an, şi în toţii anii şi în toate veacurile. Justiţia eternă ştia ce face: a adăugat eternităţii lenevia. Treceam de la o generaţie la alta. Limbile care murea păstrau încrustat în oase numele meu. Odată cu trecerea timpului, totul a fost uitat; eroii se risipeau în mituri, în penumbră, în depărtare; iar istoria se fărâmiţa, lăsând în urmă două sau trei trăsături vagi şi îndepărtate. Iar eu le-am văzut pe toate feţele. Ai vorbit de capitole? Fericiţi sunt cei care au citit doar un capitol al vieţii! Cei care se scurg la naşterea imperiilor pleacă cu impresia eternităţii lor; cei care au însoţit decăderea lor s-au îngropat cu speranţa restauraţiei lor; dar ştii ce înseamnă să vezi aceleaşi lucruri, fără oprire, aceeaşi alternanţă a prosperităţii şi dezolării, a

dezolării şi a prosperităţii, veşnice înmormântări şi veşnice aleluia, zori peste zori, apusuri peste apusuri?

Prometeu. — Dar tu unul nu ai suferit, îmi pare, tot e ceva să nu suferi.

Ahasverus. — Da, dar i-am văzut pe ceilalţi oameni suferind şi, în cele din urmă, spectacolul bucuriei îmi provoca aceeaşi senzaţie ca discursurile unui nebun. Fatalităţile de sânge şi carne, conflictele nesfârşite, mi-au trecut toate dinaintea ochilor, până când noaptea m-a făcut să pierd gustul zilei şi am ajuns să nu mai deosebesc florile de buruieni. Totul se confundă pe retina mea obosită.

Prometeu. — Dar nu ai suferit nimic personal; dar eu care am pătimit din timpuri imemoriale pentru mânia divină?

Ahasverus. — Tu?

Prometeu. — Numele meu e Prometeu.

Ahasverus. — Tu! Prometeu?

Prometeu. — Şi care a fost crima mea? Din noroi şi apă am plămădit primii oameni şi apoi, din milă, am furat pentru ei focul cerului. Aceasta a fost crima mea. Jupiter, care conducea pe atunci Olimpul, m-a condamnat la cel mai crud chin. Vino, urcă cu mine pe această stâncă.

Ahasverus. — Ce-mi spui tu acolo e o fabulă. Cunosc visul ăsta elenic.

Prometeu — Bătrân necredincios! Vino să vezi chiar lanţurile care m-au încătuşat; a fost o pedeapsă excesivă ţinând cont că n-a existat nicio vină; dar divinitatea mândră şi teribilă... Am ajuns, uite, aici sunt...

Ahasverus. — Timpul care pe toate le roade nu le-a vrut și pe ele?

Prometeu. — Erau opera unei mâini divine; Vulcan le-a făurit. Doi emisari din cer au venit să mă lege de stâncă, şi un vultur, ca acela care străbate acum orizontul, îmi devora ficatul, fără să-l poată consuma vreodată. Şi n-am putut număra câtă vreme a ţinut acest lucru. Nu, nu vă puteţi imagina acest chin...

Ahasverus. — Nu mă păcăleşti? Tu, Prometeu? Deci n-a fost un vis al imaginaţiei antice?

Prometeu. — Uită-te la mine, atinge-mi mâinile. Vezi dacă exist.

Ahasverus. — Moise m-a mințit. Tu ești Prometeu, creatorul primilor oameni?

Prometeu. — Aceasta a fost crima mea.

Ahasverus. — Da, a fost crima ta, artizan al iadului; crima ta de neiertat. Aici ar fi trebuit să rămâi pentru totdeauna, încătuşat şi devorat, tu, sursa relelor care m-au chinuit. N-am avut milă, e adevărat; dar tu, care mi-ai dat viaţă, zeitate perversă, ai fost cauza originară a tuturor lucrurilor.

Prometeu. — Apropierea morţii îţi întunecă judecata.

Ahasverus. — Da, tu eşti, ai fruntea olimpică, titan puternic şi frumos: eşti chiar tu... Acestea sunt lanţurile? Dar nu le văd însemnate de lacrimile tale.

Prometeu. — Le-am vărsat pentru rasa ta.

Ahasverus. — Iar umanitatea a plâns și mai mult din vina ta.

Prometeu. — Ascultă, tu ultimul dintre oameni, ultimul dintre nerecunoscători!

Ahasverus. — La ce-mi trebuie cuvintele tale? Ce vreau de la tine, divinitate perversă, sunt vaierele tale. Iată lanţurile. Uite cum le ridic în mâinile mele; ascultă zornăitul fiarelor... Cine te-a eliberat odinioară?

Prometeu. — Hercule.

Ahasverus. — Hercule... Vezi dacă o să te ajute din nou, acum că o să fii iar încătuşat.

Prometeu. — Delirezi?

Ahasverus. — Cerul ţi-a dat prima pedeapsă; acum pământul îţi va da pe a doua şi cea din urmă. Nici măcar Hercule nu va mai putea rupe aceste lanţuri. Uite cum le scutur în aer ca pe nişte pene; reprezint puterea disperării milenare. Întreaga omenire este în mine. Înainte de a cădea în abis, voi scrie pe această piatră epitaful unei lumi. Voi chema vulturul şi el va veni; îi voi spune că ultimul om, părăsind viaţa, îi lasă un zeu de devorat.

Prometeu. — Biet ignorant care refuzi un tron! Dar nu, nici nu-l poți refuza.

Ahasverus. — Acum e rândul tău să delirezi. Hei, apleacă-te, lasă-mă să-ţi leg braţele. Da, aşa, nu vei mai rezista; n-ai decât să pufneşti. Acum picioarele...

Prometeu. — Săvârşeşte, săvârşeşte. Patimile pământului se întorc împotriva mea; dar eu, care nu sunt un om, nu cunosc nerecunoştinţa. Nu clatini nici măcar o literă din destinul tău, căci se va împlini în totul. Tu însuţi vei fi noul Hercule. Eu, care am vestit slava celuilalt, o anunţ şi pe a ta; şi tu nu vei fi mai puţin generos decât el.

Ahasverus. — Ce delirezi?

Prometeu. — Adevărul necunoscut oamenilor este nebunia celui care-l proclamă. Haide, săvârşeşte.

Ahasverus. — Gloria nu plăteşte nimic şi se stinge.

Prometeu. — Aceasta nu se va stinge. Împlineşte, împlineşte; arată ciocului încovoiat al vulturului cum să-mi devoreze măruntaiele; dar ascultă... Nu, nu asculta nimic; nu mă poţi înţelege.

Ahasverus. — Vorbește, vorbește.

Prometeu. — Lumea trecătoare nu poate înţelege lumea veşnică; dar tu vei fi legătura dintre ele.

Ahasverus. — Spune totul.

Prometeu. — Nu spun nimic; haide, strânge mai tare încheieturile, să nu fug, ca să mă găseşti aici când vei reveni. Vrei să-ţi spun totul? Ți-am zis deja că o nouă rasă va popula pământul, formată din cele mai bune spirite ale rasei dispărute; mulţimea va pieri. Nobilă familie, lucidă şi puternică, va fi comuniunea perfectă a divinului cu umanul. Vremurile vor fi altele, dar între ele şi acestea este nevoie de o legătură, iar acea legătură eşti tu.

Ahasverus. — Eu?

Prometeu. — Chiar tu, tu alesul, tu, rege. Da, Ahasverus, vei fi rege. Rătăcitorul va cunoaşte odihna. Cel dispreţuit de oameni va domni peste oameni.

Ahasverus. — Titan manipulator, mă amăgeşti... Rege, eu?

Prometeu. —Tu rege. Cine altcineva să fie? Lumea nouă are nevoie de tradiţia lumii vechi şi nimeni nu poate vorbi de la unul la altul ca tine. Astfel, nu va exista nicio întrerupere între cele două umanităţi. Perfectul va ieşi din imperfect, iar gura ta le va povesti originile sale. Le vei spune oamenilor noi tot binele şi tot răul din vechime. Vei reînvia ca pomul căruia i-au tăiat frunzele uscate şi le vei păstra doar pe cele verzi; dar aici prospeţimea va fi veşnică.

Ahasverus. — Viziune luminoasă! Chiar eu?

Prometeu. — Tu însuți.

Ahasverus. — Aceşti ochi... aceste mâini... o viaţă nouă şi mai bună... Viziune sublimă! Ei bine, aşa-i drept, titan. Dreaptă a fost pedeapsa; dar la fel de dreaptă este şi iertarea glorioasă a păcatului meu. Să trăiesc? Chiar eu? O viaţă nouă şi mai bună? Nu, îţi baţi joc de mine.

Prometeu. — Ei bine, lasă-mă, te vei întoarce într-o zi, când acest cer imens se va deschide să lase spiritele vieţii noi să coboare. Şi o să mă regăseşti aici liniştit. Du-te.

Ahasverus. — Voi saluta din nou soarele?

Prometeu. — Acelaşi care acum apune. Soare prietenos, ochi al vremurilor, pleoapa ta nu se va mai închide niciodată. Contemplă-l, dacă poţi.

Ahasverus. — Nu pot.

Prometeu. — O vei putea face mai târziu când condiţiile de viaţă se vor fi schimbat. Atunci retina ta se va uita la soare fără pericol, pentru că tot ce este mai bun în natură se va concentra în omul viitor: energie sau subtilitate, strălucire sau puritate.

Ahasverus. — Jură că nu mă minţi.

Prometeu. — Vei vedea dacă mint.

Ahasverus. — Vorbește, vorbește mai mult, spune-mi totul.

Prometeu. — Descrierea vieţii nu e pe potriva senzaţiei vieţii; o vei trăi pe deplin. Sânul lui Avraam din Scripturile voastre vechi nu este altceva decât această lume ulterioară şi perfectă. Acolo îi vei revedea pe David şi pe profeţi. Acolo le vei spune oamenilor stupefiaţi nu numai marile fapte ale lumii dispărute, ci şi relele pe care nu le vor cunoaşte, rănile sau bătrâneţea, înşelăciunea, egoismul, ipocrizia, vanitatea plictisită, prostia surprinzătoare şi restul. Sufletul va avea, ca şi pământul, o tunică incoruptibilă.

Ahasverus. — Voi vedea în continuare acest cer albastru imens!

Prometeu. — Uite cât e de frumos.

Ahasverus. — Frumos şi senin ca dreptatea veşnică. Cerul magnific, mai bun decât corturile lui Cezar, te voi contempla o eternitate; îmi vei aduna gândurile ca odinioară; îmi vei da zile senine şi nopţi prietenoase...

Prometeu. — Zori după zori.

Ahasverus. — Hei, vorbeşte, vorbeşte în continuare. Povesteşte-mi totul. Lasă-mă să te eliberez de aceste lanţuri...

Prometeu. — Dezleagă-le, nou Hercule, ultimul dintr-o lume şi primul din alta. Este destinul tău; nici tu, nici eu, nimeni nu îl va putea schimba. Eşti chiar mai mult decât al tău Moise. Din înaltul muntelui Nebo, a văzut în pragul morţii toată ţara Ierihonului, care urma să aparţină urmaşilor lui. Şi Domnul i-a zis: „Ai văzut-o cu ochii tăi şi nu vei intra în ea.” Tu, Ahasverus; vei trece în ea, vei locui în Ierihon.

Ahasverus. — Pune-ţi mâna pe capul meu, uite-te bine la mine; insuflă-mi realitatea şi profeţia ta; lasă-mă să simt puţin din viaţa asta nouă şi plină... Rege ai spus?

Prometeu. — Rege ales al unei rase alese.

Ahasverus. — Nu este prea mult pentru a răscumpăra dispreţul profund în care am trăit. Acolo unde o viaţă a scuipat noroi, o altă viaţă va pune o aureolă. Haide, mai spune... mai spune... (*Visează în continuare. Cei doi vulturi se apropie.)*

Un vultur. — Vai, vai, vai de acest ultim om, moare şi încă visează la viaţă.

Celălalt. — Nici el n-a urât-o într-atât, decât fiindcă a iubit-o mult.